

Чүрапчыга күн тахсар !

САНГА ОЛОХ

ХАБЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

2015 - Чурапчыга Олонхо ыңылаңа

Санааларын, көрүүлэрин тиэртилээр

Токтомуу 22 күнүгүр „Айылды“
кумтутура кишишүр „Олончо
ыныңаң жөктөшүү, түмүктор,
сөзүктөр“ республиктеги
научный-практический конферен-
ция ыштылдылтыла. Арасын
туулустаркыши делегациялары
төмөнкөн, аюондуу гарияттар
чигинчилер, аюноо түмүсар
түрүүлдүшүр учуронайда болбыт,
түстүкшүү салайжакчылар
ыланынтымын, ербо-ама бисер
күнүнчөлөк.

Конференция үерүүсөх анынчылыктар уулуус бейнлигиг А.Т. Ногончиликтүү колбиг ылдамчылтарга маастырып, бу конференция үрдүүк таңымыга берсеңүн, Олончобут ыныңа эмээ таңымнаахтык барынча дилгүй. Салгыны „Айыл“⁴ фольклорный бөлүгүн толоруутупар хомуунуш дүүбүйүүнү иштегиин. Бу сайнин ханаистар тупарбыгындык Дуюзапарын дын-сөргү ишнегэр таңарадылар. „Ульбка“ унүйашынан кыркандык иштегиин сөчүчүлөр олукхокосын иштегин иримтөр, мустубуг дысы биңирбийин ынтыштар.

Он ююю пісненші мундах саудашына. Бастакшы, улус баянынга А.Т. Ногояның „Онохо ынъяр болменни хамынта, соруктар“ дисең дәкүйелесінде тариста. Кінің „Онохобут ынъяның 9 салынтраңа туғайдан ынъялахының 9 салынпаратынан білдіндер. Оноху ынъялса біннің дың көргөн ажының, ер киңи уласастыбаша орусолун ұратысук тутарбылын, ер киңи зорлап да зорланып, көрдірмектенсеңді.

Быттындар тарзининдер барлық
жүрткіш 9 салыныраңа
алғорунастар. Ол күрдүк, 9 балаңдан
түтүлүпдей. Хас балаңдан алдын узуппет
чынду дындуң спекторлық салын-
тар экспозицияниң түрүндөстөр. Бы
балаңнанырақ кішті 9 час 9
мундайтын 9 олонхонулар
алғандаоюн иштеп көрүшсөр. Бы
олонхону толорондоруң оңайын
ремекияттың коругодат. „Тоғус том-
тор даңыннушар“ жынышында,
999 жолидан турар ер дын, хора

жарырды сүрөттөрдөн көшкүнгө суюк. Бұның аныссызлығын кириштігөр сәләхеттөн бінші тарзан туруору хайсан да нацда Туох-ханни инине олонхоннұттары ере тутуостағасын: ас-үел, тәннисін, жонкору оттюн. Кезең көркемдүң, дөң сәлекенде астас осталу (алады, быирлақ) баар буюланында истилдер збит. Оноң бу этишилдігі ылғанан, Олонко ыныңдағы көзинен көнінен көзхөзик сүзин ыныңдағылардан әрекебені⁴.

Хомурурттың көзінен 2012 сыйлағанда „Олонко ыныңда“ деген фотоальбом тақымбыла. Мәнші 2006 сыйлағанда сүзділдігін мұндастар жартысшаша кирибеттір. Оғонко ыныңдағы фотоальбомда Мирзей ының шыбығы Олонко ыныңдағын саудаған, байылты және ыныңдағы жартысшаша түмудын кириптер. Оноң зерттегі ыныңда түмуксары, маңырыңаштарын бергілін хомурун болғаннаннегін сорук турар. Стилінде 25 күнгүзр – Олонко күнгүзр бу фотоальбом бекіттіде.

таксар. Оног
жээний нэрээс
тус зорибай".

ХИФУ профессора, фил. В.В. Ишларинов: „Олонко ыңғашынан көмпиренсизлердөр мин түзбө олонхондуттарды тунаңдырыпсынан атасынан сыйрағаттачым. Онын үердің көрдікінде, Чурагты зәмін бирнеге олонко уутайын үосқосибіт тұлғалғанда буюғар збиг. Ол тунаңдан фольклорға естар үзіннаған хомойынчылар үткелден застылтара зәмін бағр збиг. Эңнегінде үлекан жиғунаист, ицтиғиғ агроном, биологияның В.Д. Ермолаев суралып бағытынан ор съоларға бейзетті дойындуруын олонхондуттардың түмнен сағыншылан, манырылаат бағыту хомойыбут. Ол тунаңда ыстылайтындырып суралыбут. Ол түмнен киніңде тағаарбылық киңи дин сағыншыбыт. Кини терепті ту кыргызтарға манынша үткелден сыйрағаттар.

Чурагчылтан Н. Ф. Попов 1895-жылда
сынапаюкка Пекарской
корюйчүүтүнөн „Тобон Нуурсун“
дизи оюнхүү сурбай турар. Балык

хан эпической форум буюндыры турар. Онон биңгиттің тәрізбөйчіліктердің күсе-күдах, үз зияйшылар. Атын омук этінде дыбыннан таңымта заңындағы. Эрдэ ынышылашып тәрізбөйчілері жоғон корен маның тұмұқсаттам: ыңғаш тұнушылар жолина берінде сүй-саң буоли тұрдастырылғанда, киши сандат-сөббөті

иңшылар, түпкөн-тапташ
истибоккин. Онон балаянна
шашпary, аюору ынъырал,
комүшүек сохө иннээр салорол эр
бу геройский звоны истэр
төнөзөөх чүчүй буюнгай эттэй дөн.
Ханың да тыястан-нустан архсан,
чуумтуяа историйни бу фестиваль быт
санаалы эт. Машна бинр этиш-
жүлини. Балыр-бильгүрүптен саха
кылаа күсөнгө анылькчарын аваан
бираан, ыкса күнэ олоюннуу
истешизро. Олоохго киңизж
дайында синукка оссо күүржөйр.
Онон баңдаах ыншыбар буюншында,
бу этибин ынъынан, балаян түпшан
бараң, көбөйтин звоны истиханит эт
дистрохийине, байнаги утры
барьялдыт эт.

шонхону Пекарский борю сизорбит эбн. Бу шонхону билгигин Гуманитарий-чынчылдар инситутун эзэр үзбүйтээр боссозо болгенин сильчилтер, огулнуу ыйга буюрор эбдиинестесэр. Бу зам бастаан Чуралчылган суруулубут, эзэр кайи суруйбут оюнкото билгени эзэр ычмат аваңыргар даңдыны наудандаах дии сашыбын. Оттон авар-сарагта жетирбап олоңдоңдуктукт И.Г. Телиусхан-Тимофесов буолад. Кийин шоктуулут В.Н. Васильев 1906 сыйлааха суруйлан турар усунча „Образцы народной литературы якутов“ деген кийин эзэр Пекарской редакциянын тахыбынта. Ол аята Чуралчылган икона

олондо таңсан күнөй эйзөр тиібіт.
Маны таңынан Ижемъсон дың
учуонай 1902 с. Чурагчыга жаңа
сылдан жекелден, Гурый Пенов
горийншының ынтымы харыныса
түторбіт. Ол харынысаны бары
корбуюсуг. Маны таңынан жиши
магнитографияна устубут булшоослағ.
Оны кордукко, булдураха нараға этті.
Онен зинни ынтымалы Адан дойын
таңымындар билибіт. Бу сайын
арадас дойыншартты зәмін күзгі
коруохтар, үйшіпшіктер, сипе
баптырах бұксам".

„Арны дынгүй“ духуобунаи күлтүруя кинин фольклорга кылмабийниң үзгөнтэ Б.Н. Михайлова; „Чуралы сирингэрүстүү гар бу сайнин „По зову земли Олондо“ диси Алан дайштырыны ул

2015 сүлт
Тохсунны
24
КҮНЭ
СУБУОТА
№ 6 (11016)

Елена МАКАРИНСКАЯ

